

1. Bölüm

Engellilik ve Kavramları

Prof. Dr. Fatma GÜDÜCÜ TÜFEKÇİ'

Engelli Yoktur, Engellenen Vardır:

Engellilik; bozukluğa bağlı gelişen yeti yitiminin karşısında yükseltelen sosyal durumlardır ve yine sosyal çözümlerle ortadan kaldırılabilir.

GİRİŞ

Karmaşık, çok yönlü ve dinamik bir süreç olan engellilik toplumları önemli düzeyde etkilemektedir. Her insanın yaşamının herhangi bir döneminde, geçici veya kalıcı yetersizlik yaşadığı, bununla birlikte fonksiyon kaybına uğradığı veya ailesinde engelli birey bulunduğu ve engelli bireyin sorumluluğunu aldığı dikkate alındığında, her insanın engelli bir bireyle doğrudan ya da dolaylı olarak temasta bulunduğu net bir şekilde söylenebilir [1,2].

Dünyada, bir milyardan fazla bireyin yani dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin çeşitli engellilik sorunları yaşadığı bildirilmiştir [3,4]. Benzer bir tablo ülkemiz için de geçerlidir. 2002 yılında yapılan "Türkiye Özürlüler Araştırması"na göre Türkiye nüfusunun %12.29'u engellidir. Bu durumda, genel nüfus içerisinde, 8.5 milyon engelli olduğunu söyleyebiliriz. [4,5]. Ayrıca, 2011 Nüfus ve Konut Araştırmasına göre Türkiye'de en az bir fonksiyonunda (görme, duyma, konuşma, yürüme ve merdiven çıkma ve inme, bir şeyler taşıma ve tutma, öğrenme, dört işlem yapma hatırlama gibi) kaybı olanların sayısı 4.882.841'dir. Bu sayıyı oranladığımızda, Türkiye'de en az bir vücut fonksiyonunda kaybı olanların genel nüfus içerisinde, yaklaşık %6.5'e denk geldiğini görmekteyiz [4,6,7].

¹ Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD
fgtufekci@gmail.com

diğerlerinin engellemeleri ile ilişkilidir. Bacağını kaybettiği için merdiven çıkamayan birey, eğer asansör varsa söz konusu yere (işyerine, sinemaya vb.) ulaşabilir ve bu durum kişinin yaşam içinde var olmasını engellemez. İşitme kaybı olan birey işyerinde-okulda işitebilmesi ile uyumlu bir iş uyarlaması ile işini kaybetmez, yaşamını idame etmek için para kazanır. Toplum içinde, sosyal yaşamda, herkese uygun tuvaletlerin ve rampaların düzenlenmemesi durumunda, birey yeti kaybı nedeniyle yaşama katılımında “engellenmiş” olur. Dolayısıyla engellilik, engellenmeyi ifade eder.

Sosyal yaşamın herkese uyumlu evrensel standartlarda düzenlenmesi için etkin politikaların oluşturulmasında, bütüncül bir bakış açısı geliştirilmesi en önemli çalışma noktasıdır. Engellilik konusu gerek dünyada gerekse ülkemizde son yüzyılda yaşanan insan odaklı politik gelişmeler ve bütüncül bakış açıları ile birlikte yeni bir evreye girmiş ve sosyal politikanın görmezden gelmek yerine merkeze aldığı bir toplumsal konu olma özelliğine kavuşmuştur. Böylece, *engellilik hak ettiği kavramsal çatıya ve evrensel bir bakış açısına ulaşma zeminine ulaşacaktır.*

KAYNAKLAR

1. WHO. World Report on Disability. Switzerland: WHO Press; 2011. p.3-46.
2. Yıldırım Sarı, H. (2017). Dünyada ve Türkiye’de Engellilik. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Special Topics*;3(3):145-50.
3. WHO. (2011a). “Dünya Engellilik Raporu: Yönetici Özeti”, http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455_687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf, 07.04.2014.
4. Aktel, M., & Erten, Ş. (2017). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Engellilik Alanına Yaklaşımı: Hükümet Programları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 165-177.
5. ÖZİDA ve DİE (2004). Türkiye Özürlüler Araştırması 2002, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara. 26.
6. TÜİK (2011). “Nüfus ve Konut Araştırması 2011”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15843>, 23.10.2016.
7. Barnes, C. (2012). The Social Model Of Disability: Valuable or Irrelevant? <http://www.mcgill.ca/files/osd/TheSocialModelofDisability.pdf>, 11.04.2014.
8. Çetin, B. I. (2017). Sanayi Devrimi’nden 21. Yüzyıla Batı Dünyasında Engellilik. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 91-122.
9. Fenge, Z. Z. A., & Subaşıoğlu, F. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Zihinsel ve Ruhsal Engellilik: Zaman Çizelgesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 60(1), 355-389.
10. Atasü Topcuoğlu, Reyhan (2014), “19002000 Yılları Arasında Avusturya’da Engellilere Yönelik Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler: Medikal Modelden Sosyal Modele Geçiş”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25 (2), 127-144.
11. Aysoy, M. (2004). Avrupa Birliği Sürecinde Özürlüler Politikası, Açık Kitaplar, İstanbul.

12. Üngör, İ. *Türkiye’de Engellilik algısına Sosyolojik Bir bakış*. Diss. Marmara Üniversitesi (Turkey), 2019.
13. Sabancı Üniversitesi. (2013). Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? Mevcut Durum ve Öneriler
14. Kolat, S. (2009). Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye’deki Yansımaları, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık ÖZÜDA, Ankara.
15. Sachs, R. (2003). Integrating disability studies into existing curriculum. <https://cms.montgomerycollege.edu/EDU/Plain.aspx?id=27413> Erişim Tarihi: 19.06.2019.
16. Arıkan, Ç. (2002). “Sosyal Model Çerçevesinde Özürlülüğe Yaklaşım”, *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, ss. 11-25.
17. Burcu, E. (2015b). Türkiye’de Yeni Bir Alan: Engellilik Sosyolojisi ve Gelişimi. *Sosyoloji Konferansları*. (52)(2015-2), 319-341.
18. Gabel, S. ve S. Peters. (2004). Presage of a paradigm shift? Beyond the social model of disability toward resistance theories of disability. *Disability and Society*. 19(6).
19. Forsyth R, Colver A, Alvanides S, Woolley M, Lowe M. Participation of young severely disabled children is influenced by their intrinsic impairments and environment. *Developmental Medicine and Child Neurology* 2007; 49:345-9.
20. Pristley, Mark (2011), “Engellilik”, (Çev. O. Can Taştan), Sosyal Politika: Kurumlar ve Uygulamalar, (Ed: Pete Alcock, Margaret May and Karen Rowlingson), (Ankara: Siyasal Kitabevi), 521-530.
21. Peters, S. (2000). Is there a disability culture? A syncretisation of there possible world views. *Disability and Society*, 15 (4), 583-601.
22. Sotnik, P. ve Jewesk, M.A. (2005). Culture and disability services, culture and disability: Providing culturally competent services. Sage Pub.: London
23. Mabbett, D. (2003). Disability and social exclusion in europe. Workshop on Social Exclusion in Europe. The Centre for Analysis of Social Exclusion London School of Economics, Brunel University.
24. Stefan, S. (2000). Unequal rights: Discrimination against people with mental disabilities and the americans with disabilities act. Chicago: American Psychological Association.
25. Burcu, E. (2007). Türkiye’de Özürlü Birey Olma: Temel Sosyolojik Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
26. Burcu, E. (2002). Üniversitede okuyan özürlü öğrencilerin sorunları: Hacettepe-Beytepe Kampüsü öğrencileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 83-103.
27. TD Kurumu-Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/Son> erişim tarihi, 2019
28. Cavkaytar, A. ve İ. H. Diken. (2007). Özel eğitime giriş. 3. Baskı. Ankara: KÖK Yayıncılık.
29. Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (2006). http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf, 08.04.2014.
30. Subaşıoğlu, F., & Fenge, Z. Z. A. (2020). Dünyada ve Türkiye’de Fiziksel Engellilik: Zaman Çizelgesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 97-109.
31. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York: 2006. <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml> [Erişim tarihi: 7 Temmuz 2015]
32. Oral, A., Aydın, R., Ketenci, A., Akyüz, G., Sindel, D., & Yalıman, A. (2016). Dünya Engellilik Raporu: Türkiye’de engellilik ile ilgili konuların analizi ve fiziksel tıp ve rehabilitasyon tıp uzmanlığının katkıları. *Türk J Phys Med Rehab*, 62(1), 83-97.
33. Birleşmiş Milletler. (1948). Universal Declaration of Human Rights/ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarihli ve 217 A (III) sayılı kararı.

34. Güdücü Tüfekci, F, Kadirođlu, T. (2017). Engelli ocuk ve Hemşirelik Yönetimi. *Türkiye Klinikleri J Pediatr Nurs-Special Topics*, 3(3):185-92.
35. Dođan İ. itil M. Engelli ocuk ve ergenlerin sosyolojik boyutu. İçinde: Kulaksızoğlu A, editör. Engelli ocuk ve ergenlerin hakları. Birinci Baskı. İstanbul: ocuk Vakfı Yayınları; 2011. p. 27-44.
36. Sarı YH. Engelli ocukların hemşirelik bakımı. İçinde: Conk Z, Bařbakal Z, Yılmaz BH, Bolışık B, editör. Pediatri hemşireliği, Birinci Baskı. Ankara: Akademisyen Kitapevi; 2013. p. 864-73.
37. Ataman A. Özel eğitime giriş. Birinci Baskı. Ankara: Gündüz Eđitim Yayıncılık; 2003. p. 950.
38. Cavkaytar A, Batu S, etin OB. Perspectives of Turkish mothers on having a child with developmental disabilities. *International Journal of Special Education* 2008;23(2):101-9.
39. şahin H, akmak B. Engellilikle ilgili birkaç şey. *Engelsiz Ege Birimi*. Birinci Baskı. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları; 2011. p. 7-11.
40. Özyürek M. Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık; 2006. p. 10-68.
41. rsal . Hemşirelik perspektifinden zrllk. *z-Veri Dergisi* 2007;4(2):1107-22.
42. Burcu, E. (2006). zrllk kimliđi ve etiketlenmenin kiřisel ve sosyal söylemleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 61-83.